

Merete Monrad, Morten Ejrnæs og Tine Fuglsang
En dansk fattigdomsgrænse? Fattigdoms-
vurderinger blandt professionsbachelor-
studerende inden for socialt, pædagogisk
og sundhedsmæssigt arbejde

Hvornår er en familie fattig? Vi analyserer i artiklen, hvilke faktorer der lægges vægt på, når man vurderer, om en familie er fattig. Undersøgelsen er baseret på resultaterne af en horisontal vignetundersøgelse (*factorial survey*) med 356 respondenter, der alle er professionsbachelorstuderende. Med udgangspunkt i forskellige fattigdomsteorier undersøger vi, hvilke aspekter af fattigdom (blandt andet økonomi, afsavn og varighed) der tillægges størst vægt, når man vurderer, om en person er fattig. Resultaterne viser, at der først og fremmest lægges vægt på indkomsten. Fattigdomsopfattelserne er i overensstemmelse med OECD's fattigdomsgrænse, idet familier gennemsnitligt begynder at blive klassificeret som fattige, når de falder under OECD's fattigdomsgrænse. Nogle afsavn tillægges en lille betydning, mens afsavnenes varighed samt vignetpersonernes køn og arbejdsmarkedstilknytning tillægges ingen eller minimal betydning.

Forskellige definitioner af fattigdom kan lede til vidt forskellige vurderinger af omfanget og dybden af fattigdommen og dermed behovet for at gribe ind over for fattigdommen. Det blev fx tydeligt i efteråret 2014 i debatten om børnefattigdommens omfang og udvikling i Danmark. UNICEFs opgørelse af børnefattigdom viste, at 10,2 pct. af 0-17-årige i Danmark levede i familier, der havde en disponibel husstandsindkomst, som lå under EU's fattigdomsgrænse (UNICEF Office of Research, 2014: 8). Samtidig konkluderede Økonomi- og Indenrigsministeriets fattigdomsredegørelse, at kun 0,8 pct. af danske børn levede i økonomisk fattige familier (Økonomi og Indenrigsministeriet, 2014: 171). Diskrepansen mellem disse to vurderinger af børnefattigdommens omfang viser, at fattigdom er et socialt problem, som er politiseret. Der er ikke enighed om, hvad fattigdom er, hvordan den skal måles, eller hvordan den skal bekæmpes. Uenigheden har blandt andet udmøntet sig i, at SRSF-regeringen i 2013 indførte en fattigdomsgrænse, som efter kun to år blev afskaffet af den nye V-regering.

I forbindelse med afskaffelsen af de såkaldte fattigdomsydelser i 2012, nedsatte den daværende SRSF-regering et ekspertudvalg om fattigdom, som skulle

fremsætte forslag til en fattigdomsgrænse for Danmark (Ekspertudvalg om fattigdom, 2013). Ekspertudvalget afviste at bruge OECD's og EU's fattigdomsgrænser. Udvalget anbefalede 50 pct. af den disponible medianindkomst som indkomstkriteriet, men foreslog også en større og principiel ændring, som bestod i, at den disponible indtægt tre år i træk skulle have været under denne grænse, for at personer kunne betegnes som "økonomisk fattige".¹ Ekspertudvalgets forslag blev accepteret som regeringens officielle fattigdomsgrænse. Udvalget anfører dog selv, at det er umuligt at fastlægge en objektiv fattigdomsgrænse:

Alle metoder er således grundlæggende normativt funderede. Det er derfor vigtigt, at der ved anvendelse af disse metoder træffes valg ... som svarer til den almene opfattelse af, hvad dvs. at leve i fattigdom (Ekspertudvalg om fattigdom, 2013: 262).

Der findes dog i dansk kontekst begrænset viden om menneskers opfattelser af, hvad det vil sige at leve i fattigdom.

Vore undersøgelsesdesign og resultater giver mulighed for at diskutere opfattelser af fattigdom og dermed fattigdomsdefinitioner på en ny måde, idet vi belyser, hvilke faktorer i en persons livssituation der har betydning for, at personen opfattes som fattig.

I undersøgelsen har vi anvendt den horisontale vignetmetode eller *factorial survey*, der er en kvasiekperimentel metode, der anvendes forholdsvis sjældent i dansk surveyforskning (se Wallander, 2009). Respondenterne i undersøgelsen er professionsbachelorstuderende ved Ernæring og Sundhed, Pædagogik, Socialrådgivning og Sygepleje. I forhold til den danske fattigdomsdebat havde det selvsagt været interessant at have foretaget undersøgelsen med et repræsentativt udsnit af den danske befolkning. Vi mener dog, at professionsbachelorstuderende udgør et interessant grundlag for diskussionen af fattigdomsdefinitioner af to grunde. For det første trænes professionsbachelorstuderende igennem deres studie til at tage hensyn til forskellige faktorer i deres vurderinger af menneskers situation, og det er derfor meningsfuldt for dem at engagere sig i vurderingen af en række casepersoners livssituation (hvilket forøger validiteten af vurderingerne). For det andet finder vi, at der er stor individuel variation i fattigdomsopfattelserne, men at baggrundsvariable ikke forklarer særlig meget af denne variation, hvilket indikerer, at de studerendes fattigdomsopfattelser kan have bredere relevans for fattigdomsdiskussionen.

Forskning i fattigdom i Danmark

Der er inden for de seneste år kommet flere undersøgelser, der har haft fattigdom som tema. Det gælder således rapporten fra Ekspertudvalg om fattigdom (2013), SFI's fattigdomsrapport: *Fattigdom og afsavn* (Benjaminsen, Enemark og Birkelund, 2016) og *Fattigdom, afsavn og coping* (Müller et al., 2015).

I Danmark har den politiske diskussion ofte været centreret om velfærd og økonomisk ulighed, og de forskningsmæssige bestræbelser er derfor først og fremmest gået på at afdække disse forhold i de såkaldte velfærdsundersøgelser (Hansen, 1986; Andersen, 2003). Under påvirkning fra både USA og EU blev der dog i 1980-2000 gennemført spredte undersøgelser af fattigdom i Danmark (fx Hansen, 1990; Larsen, 2004).

I forbindelse med flere undersøgelser er det blevet afdækket, i hvilket omfang individer og familier må give afkald på goder, der af store dele af befolkningen opfattes som nødvendige for at deltage i samfundslivet (Hansen og Hussain, 2015). Denne metode er senest blevet anvendt i SFI's store undersøgelse af afsavn blandt fattige og ikke fattige (Benjaminsen, Enemark og Birkelund, 2016).

Forskning i fattigdomsopfattelser

Forskning i fattigdomsopfattelser i de skandinaviske lande har hidtil fokuseret på opfattelser af, hvorfor mennesker bliver fattige (se Blomberg et al., 2013). I dette studie anlægger vi en anden tilgang og undersøger systematisk, hvilke af de faktorer, der indgår i forskellige fattigdomsdefinitioner, der har betydning for, at en familie opfattes som fattig. Der findes kun få undersøgelser, der kan belyse opfattelserne af fattigdom i Danmark. Der har været enkelte undersøgelser, der indirekte belyser dette fænomen. Sørensen (2009) beskriver forskellige fattigdomsforståelser i medierne, blandt politikere og i private hjælpeorganisationer. Hedegaard (2014) skriver om, hvad mediernes omtale af "Fattig Carina" og "Dovne Robert" har betydet for danskeres vurdering af, om der bruges for lidt eller for meget på forsørgelsesydelse. Der er imidlertid ingen undersøgelser, der systematisk har belyst hvilke af de faktorer, som hyppigt fremhæves i fattigdomsforskning og -teori, der har betydning for, hvorvidt en person opfattes som fattig. Vi undersøger dette med den horisontale vignetmetode, der gør det muligt at analysere, hvad blandt andet personens indtægt, køn samt afsavnenes karakter og varighed betyder for, om personen opfattes som fattig. Teknikken er den samme, som anvendes til analyse af forskellige faktorer betydning for opfattelse og vurdering i survey-eksperimenter, i *factorial survey* og i *conjoint analysis*.

Forskellige opgørelser af fattigdom

Både internationalt og i Danmark har især tre forskellige metoder til at opgøre fattigdom været betydningsfulde: afsavnsmetoden, indkomstmeteroden og budgetmetoden (Hansen, 2013).

Afsavnsmetoden

I forbindelse med velstandsstigningen opstod der i England (parallelt med diskussionen om fattigdom i Skandinavien) diskussioner om fattigdom, og Townsends angivelse af, hvornår mennesker var fattige fik stor udbredelse:

Individer, familier og grupper i befolkningen kan siges at leve i fattigdom, når de mangler ressourcer til at opnå den kost, deltage i de aktiviteter og have de levekår og behageligheder, som er normale eller i det mindste vidt anerkendte i det samfund, som de hører til. Deres ressourcer er så langt under gennemsnittet for individer og familier, at de udelukkes fra almindelige livsmønstre, vaner og aktiviteter (Townsend, 1979: 31, her citeret efter Larsen, 2004: 29).

Denne definition understreger, at fattigdom kendetegnes ved mangel på de goder, der er nødvendige for at opretholde en levestandard, som er normal blandt almindelige mennesker.

I tråd med Townsend har forskere forsøgt at identificere goder, der opfattes som væsentlige i det pågældende samfund. Det gælder fx i Irland (Layte, Nolan og Whelan, 2000), Danmark (Benjaminsen, Enemark og Birkelund, 2016; Müller et al., 2015) og EU (Guio, Fusco og Marlier, 2009). Denne tilgang muliggør, at man enten opgør fattigdom som et bestemt antal afsavn af goder (Nolan og Whelan, 2010), eller at man kombinerer en grad af afsavn med enten et indkomstmål eller et rådighedsbeløb (Callan, Nolan og Whelan, 1993). Det rejser imidlertid spørgsmålet om, hvilke afsavn der skal medtages, hvordan de skal vægtes, samt endelig hvilket antal afsavn eller hvilken grad af afsavn der har betydning for, at en person regnes som fattig. Vores undersøgelsesdesign giver mulighed for at analysere, hvordan forskellige afsavn vægtes i vurderingen af fattigdom.

Indkomstmeteroden

I denne tilgang bruges medianindkomsten til at definere fattigdom ud fra de relativt set laveste indkomster (fx Eurostat, 2014; OECD, 2008). Det indebærer, at fattigdommen opgøres uafhængig af de afsavn, som mennesker lider. Grænsen er defineret relativt, fordi den er sat i forhold til indtægtsforholdene i den halvdel af befolkningen, der tjener mindst. Fattigdomsgrænsen ligger

nemlig typisk på 50 eller 60 pct. af den disponible indkomst for den person, hvor der er lige så mange personer, der tjener mere end vedkommende, som der er personer, der tjener mindre. Denne fattigdomsdefinition har de fordele, at den 1) tager hensyn til, hvad der er almindeligt at have i indtægt i det pågældende land, dvs. den er relativ, 2) er præcis og let at operationalisere, og 3) giver mulighed for at lave internationale sammenligninger. En central ulempe er, at den alene sætter fokus på indkomstfordelingen i et samfund og kun i et vist omfang afspejler belastningerne i den enkelte families situation (Hansen, 2013). Spørgsmålet om grænsen skal ligge på 50 eller 60 pct. er omdiskuteret, og det er ikke tidligere blevet undersøgt, om en 50 eller 60 pct. grænse er i overensstemmelse med befolkningens eller dele af befolkningens opfattelse.

Budgetmetoden

Budgetmetoden er et forsøg på at opgøre, hvilke goder majoriteten i et samfund mener, man bør have adgang til, og derefter prissætte disse nødvendigheder og udregne et minimumsbudget, der så udgør fattigdomsgrænsen (Niemi, 2010). Metoden minder om afsavnsmetoden, idet man også her sætter fokus på, hvilke goder der opfattes som nødvendige i et givet samfund, men i stedet for at opgøre afsavn opgør man en minimumsindkomst.

Selvom inspirationen til denne type opgørelser er en absolut fattigdomsopfattelse (Rowntree, 1901), så er menneskers opfattelse af, hvilke goder der er nødvendige og mængden og kvaliteten af disse goder afhængig af standarden i det omgivende samfund. Konsensusmetoden (Layte, Nolan og Whelan, 2000) har vist, at der faktisk eksisterer konsensus af den type om en række goder (jf. Townsend, 1979). Det er imidlertid heller ikke blevet undersøgt, hvordan sådanne goder vægtes i forhold til hinanden, når det vurderes, om en person er fattig.

Tværgående fattigdomsdimensioner – varighed

Nogle dimensioner af fattigdom går på tværs af de overordnede fattigdomsdefinitioner; det gælder blandt andet spørgsmålet om, hvor dyb fattigdommen er, der fx kan opgøres som afstanden mellem den fattiges indkomst og fattigdomsgrænsebeløbet. Der er endvidere spørgsmålet om fattigdommens varighed. Fattigdommens varighed har betydning for afsavn og social eksklusion herunder marginalisering og eksklusion fra arbejdsmarkedet (Carter og Barrett, 2006).

En central forskel imellem ovennævnte metoder til at opgøre fattigdom er, om relativ fattigdom hovedsagelig forstås som ressourcebaseret eksklusion (afsavns) eller som en mangel på økonomiske ressourcer set i forhold til indtægtsfordelingen i det pågældende land (Callan, Nolan og Whelan, 1993). Dette

spørgsmål aktualiseres af, at opgørelser af fattigdom ved de forskellige metoder når frem til både forskellige persongrupper og forskellige antal fattige, idet personer med lav indkomst fx ikke altid lider afsavn. Indkomstmotoden beskriver andelen med relativt set lav indkomst uden hensyntagen til evt. materielle afsavn, mens afsavnsmetoden kommer meget tættere på familiernes livssituation (manglende basale muligheder). Til gengæld er der ved afsavnsmetoden det forbehold, at et fravær af afsavn blandt andet skyldes familiernes mestring, dvs. kompetence med hensyn til at prioritere og dække deres behov på alternative måder. Dermed kan opgørelsen af fattige ud fra afsavn udelukke familier, som oplever omfattende belastninger på grund af manglende ressourcer (Callan, Nolan og Whelan, 1993; Hansen, 2013).

Baseret på disse refleksioner har vi valgt at belyse, i hvilket omfang hhv. *afsavn* og *indkomst* har betydning for vurderingen af fattigdom. På baggrund af den tidligere fattigdomsgrænses betoning af varighed og varighedens betydning for social eksklusion har vi også undersøgt, i hvilket omfang respondenterne inddrager *varighed af afsavn* i deres vurdering af fattigdom. Nedenfor beskriver vi den anvendte metode og undersøgelsens design.

Metode

Holdninger til fattigdom er ofte blevet studeret igennem spørgsmål om, hvorfor personer er fattige. Opfattelser af årsager til fattigdom afdækkes hyppigt igennem generelle spørgsmål (se fx Blomberg et al., 2013). Problemet i sådanne tilgange er, at fattigdom behandles som en generel kategori, hvor der ikke differentieres imellem forskellige grupper mennesker, der er fattige (Lepianka, van Oorschot og Gelissen, 2009) og forskellige facetter af fattigdommen. Sådanne tilgange giver ikke mulighed for at belyse, hvad respondenter opfatter som fattigdom eller eventuelle forskelle i respondenter holdning til fattigdom blandt forskellige grupper af mennesker. Vi anvender horisontal vignette metode eller factorial survey, fordi metoden gør det muligt at differentiere imellem vurderinger af personer med forskellige karakteristika og i forskellige livssituationer.

Horisontal vignette metode er en form for spørgeskemaeksperiment, hvor indholdet i vignetter (korte cases) varierer for at afgøre, hvilken betydning hver af faktorerne har for respondenternes vurdering (Ejrnæs og Monrad, 2012). Den systematiske variation af indholdet i vignetterne giver mulighed for at afgøre, hvilken betydning de varierede faktorer hver især og i interaktion har for vurderingen. Respondenterne bliver præsenteret for en vignette, hvor en række faktorer indgår. Respondenterne kommer i deres vurdering til at afveje betydningen af de forskellige faktorer. Derved får man et bedre indblik i, hvad der påvirker vurderingen, end man ville få ved at stille spørgsmål til de enkelte

faktorer (Auspurg og Hinz, 2015). Metoden gør det desuden muligt at adskille betydningen af faktorer som almindeligvis er stærkt korrelerede (Wallander, 2012).

Design

Vignetterne består i korte beskrivelser af en families livssituation med variation af nogle få udvalgte faktorer: indkomst, afsavn, varighed af afsavn, køn, etnicitet og arbejdsmarkedstilknytning. Indholdet i faktorerne varierer tilfældigt, så en vignette fx beskriver en kvinde, der er arbejdsløs og en anden beskriver en mand, der er under uddannelse. Respondenterne har på baggrund af oplysningerne vurderet, i hvilken grad den beskrevne person var fattig eller velhavende.

Vignetterne blev udviklet i to versioner, en med en enlig voksen og en med en enlig forælder med et 12-årigt barn. Hver respondent blev præsenteret for 20 vignetter, 10 af hver type. Hver respondent fik sit eget tilfældige udtræk af vignetter, så spørgeskemaet til hver respondent var forskelligt. I denne artikel fremlægger vi kun resultaterne for vignetterne med en enlig forælder med et barn (se Monrad (2016) for resultater fra en tidligere undersøgelse, hvor familier med og uden barn sammenlignes; se desuden Tornberg og Wallander (under bedømmelse) for en svensk replikation af undersøgelsen).

I en horisontal vignetteundersøgelse udgøres indholdet i vignetterne hovedsageligt af de faktorer, der varierer. Vi har konstrueret disse faktorer på baggrund af empiriske definitioner af fattigdom (OECD, 2008), teoretiske begrebsliggørelser af fattigdom og velfærd (Allardt, 1975; Townsend, 1979), samt tidligere empiriske undersøgelser af fattigdom i Danmark (Ejrnæs et al., 2011; Hansen og Hussain, 2009). I det følgende beskriver vi de uafhængige variable, dvs. faktorerne, der indgår i vignetterne og den afhængige variabel, dvs. fattigdomsvurderingen.

Uafhængige variable

I horisontale vignetteundersøgelser opererer man med to typer uafhængige variable: respondent-karakteristika og vignettefaktorerne, dvs. karakteristika ved vignettepersonerne. I dette studie har vi fokus på vignettefaktorerne, men datamaterialet indeholder også oplysninger om respondenternes køn, alder, børn, ægteskabelig status, uddannelsesbaggrund, indkomst og vurdering af egen grad af fattigdom.

Faktorer – uafhængige variable i vignetterne

Faktorerne i vignetterne er indkomst, afsavn, varigheden af afsavn, køn, etnicitet og arbejdsmarkedstilknytning. Faktorerne er blevet varieret uafhængigt af

hinanden for at kunne adskille effekten af hver faktor analytisk. Undersøgelsen inkluderer ikke alle mulige kombinationer af faktorer men i stedet et tilfældigt udtræk af kombinationer. Tabel 1 viser vignetskabelonen og i tabel 2 fremgår et eksempel på en vignet og spørgsmål. I det følgende beskriver vi operationaliseringen af hver af faktorerne.

Tabel 1: Vignetskabelon for enlig forælder med et barn

<Navn der afspejler køn og etnicitet> er 38 år og alene med sit barn på 12 år. <Han/Hun> er <arbejdsmarkedstilknytning> og har en indkomst på <indkomst> månedlig efter skat. <Han/Hun> har i <varighed af afsavn> af økonomiske årsager undladt at <0-4 konkrete generelle afsavn> og <0-4 konkrete børnerelaterede afsavn>.

Tabel 2: Eksempel på vignet

Sadia er 38 år og er alene med sit barn på 12 år. Hun er under uddannelse og har en indtægt på 7.168 kr. månedlig efter skat. Hun har i 2 år af økonomiske årsager undladt at få udskiftet hårde hvidevarer, der er gået i stykker, spise frisk frugt og grønsager dagligt, holde ferie uden for hjemmet og at fejre barnets fødselsdag og lade barnet dyrke sport. Er denne person ... ?

Ekstremt vel-havende	Meget vel-havende	Vel-havende	I nogen grad vel-havende	Middel	I nogen grad fattig	Fattig	Meget fattig	Ekstremt fattig
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Note: I denne vignet indgår tre generelle afsavn og to børnerelaterede afsavn.

Relativ indkomst: Indkomst blev operationaliseret med udgangspunkt i 50 pct. af den disponible medianindkomst (OECD's fattigdomsgrænse). Vi konstruerede en variabel med syv indkomstkategorier ved at lægge tre indkomstkategorier symmetrisk under og over dette niveau. Forskellen mellem kategorierne var 15 pct. af indkomsten ved 50 pct. af den disponible medianindkomst. Da vignetten rummer en enlig forælder med et barn, har vi anvendt den husholdningsækvivalerede disponible indkomst.²

Afsavn: Afsavnene blev valgt på baggrund af tidligere forskning om fattigdom i Danmark (Ejrnæs et al., 2011) og dækkede fem overordnede områder: daglige nødvendigheder, helbred, fritid, sociale relationer og materielle ting. Hvert afsavn er enten til stede eller ikke. I hver vignet indgår 0-4 generelle afsavn. Vi har desuden inkluderet en række børnespecifikke afsavn. Når man

diskuterer fattigdom, er det væsentligt, om afsavn skyldes manglende økonomiske ressourcer eller andre årsager. For at understrege det økonomiske element blev afsavnene introduceret med teksten "... har af økonomiske årsager undladt at ...", som er en almindelig anvendt formulering i spørgeskemaundersøgelser af afsavn (Müller et al., 2015; Benjaminsen, Enemark og Birkelund, 2016). Afsavnene fremgår af tabel 3.

Tabel 3: Afsavn der varierer på tværs af vignetterne

Type af afsavn	Specifikt afsavn
Daglige nødvendigheder	Spise frisk frugt og grønsager dagligt Betale regninger til tiden (husleje, boliglån, el, gas, vand)
Helbred	Købe lægeordineret medicin
Fritid	Holde ferie uden for hjemmet
Sociale relationer	Besøge venner/familie (der bor mere end 20 km fra hjemmet)
Materielle ting	Have computer i hjemmet Få udskiftet hårde hvidevarer, der er gået i stykker
Barn – daglige nødvendigheder	Købe tøj og fodtøj til barnet
Barn – fritid	Lade barnet dyrke sport
Barn – sociale relationer	Fejre barnets fødselsdag
Barn – skole	Lade barnet komme med på skoleudflugter
Barn – materielle ting	Give barnet egen mobiltelefon

Varighed: Vi inkluderede også en faktor for varigheden af afsavnene i den enkelte vignet som en separat variabel. Varigheden rummede kategorierne 3 måneder, ½ år, 1 år, 2 år, 3 år og 4 år.

Social baggrundsinformation om vignetpersonen: I vignetterne varierede vi desuden køn, etnicitet og arbejdsmarkedstilknytning. Køn og etnicitet blev varieret gennem navnet på personen i vignetten, der enten var et traditionelt dansk kvinde- eller mandenavn eller et kvinde- eller mandenavn af mellemøstlig (muslimsk) oprindelse (udvalgt fra en liste fra Københavns Universitet, Nordisk Forskningsinstitut). Navnene var fx Ali, Sadia, Mads og Line. Vi har valgt almindelige navne med en klar kulturel og kønnet reference. 30 pct. af navnene er mellemøstlige, for at kombinationen af navne i hvert spørgeskema ikke afviger alt for meget fra den danske befolknings sammensætning.

Arbejdsmarkedstilknytningen varieres i fire kategorier: under uddannelse, arbejdsløs, modtager førtidspension samt i arbejde.

Vignetpersonen beskrives i alle vignetter desuden som 38-årig, og barnet beskrives som 12-årigt, og der nævnes ikke yderligere information om barnet ud over eventuelle afsavn (som beskrevet ovenfor).

Afhængig variabel: fattigdomsvurdering

Vi har bedt respondenterne placere hver vignetperson på en 9-punkts skala fra ekstremt fattig til ekstremt velhavende. Spørgsmålet lød: "Er denne person..." og blev efterfulgt af ni kategorier med betegnelserne "Ekstremt velhavende", "Meget velhavende", "Velhavende", "I nogen grad velhavende", "Middel", "I nogen grad fattig", "Fattig", "Meget fattig", "Ekstremt fattig" og "Ved ikke".

Stikprøve

Datagrundlaget består af en stikprøve af professionsbachelorstuderende fra fag, der med høj sandsynlighed kommer til at medvirke til implementeringen af socialpolitikken og derfor også kan komme ud for at møde fattigdom i deres fremtidige professionelle virke. Undersøgelsen rummer studerende fra professionsbacheloruddannelser i Ernæring og Sundhed, Pædagogik, Socialrådgivning og Sygepleje. Respondenterne er studerende, fordi en undersøgelse af denne type foretaget enten i forhold til et repræsentativt udvalg af befolkningen eller aktive professionsudøvere inden for relevante fag ville være både omkostningsfuld og svær at gennemføre på grund af den kvasiexperimentelle karakter. En kvasiexperimentel undersøgelse af studerendes fattigdomsopfattelser kan bedre motiveres og lettere gennemføres, fordi studerende i de pågældende fag er vant til at skulle bedømme forskellige cases og inddrage forskellige forhold i vurderingen.

Data blev indsamlet under forelæsninger, der enten handlede om vignetmetode eller fattigdom (uden pensum der skulle læses før forelæsningen) i samarbejde med Joy Hansen, Karin Müller, Karina Estrup Eriksen, Stine Erbs Ludvig og Ulla Søbjerg Nielsen. Dataindsamlingen blev introduceret som en undersøgelse af studerendes opfattelse af fattigdom og blev placeret i starten af forelæsningen og fulgte en standardiseret plan. Næsten alle fremmødte til undervisningen udfyldte spørgeskemaet. Stikprøven kan dog ikke af den grund anses som repræsentativ for studerende ved de respektive uddannelser, da de studerende, der møder op til undervisningen, kan tænkes at adskille sig fra dem, der ikke møder op.

Stikprøven består af 356 respondenter. 9 pct. læser Ernæring og Sundhed på 1. semester, 22 pct. læser Pædagogik på 3. semester, 34 pct. læser Socialrådgivning på 3. eller 5. semester og 35 pct. læser Sygepleje også på 3. eller 5. semester. Respondenterne er fra 19 til 60 år med et gennemsnit på 26 år. 86 pct. af deltagerne er kvinder, 52 pct. er gift eller samlevende og 22 pct. har børn. Deres månedlige indkomst er lav, 9 pct. har en bruttoindkomst på mindre end 5.000 kr. pr måned, 60 pct. har mellem 5.000 og 10.000 kr, 26 pct. har mellem 10.000 og 20.000 kr. og kun 5 pct. har mere end 20.000 kr.

Begrænsninger

Undersøgelsens design og datagrundlag har to centrale begrænsninger, som vi vil kommentere, inden vi fremlægger analyse og resultater. For det første har hver respondent besvaret 20 vignetter og har derfor vidst, at faktorer i vignetten ville blive varieret. Særligt for køn og etnicitet kan den åbenlyse variation af faktorer have fået respondenterne til at gøre en indsats for ikke at fremstå diskriminerende. På samme måde kan respondenterne have anstrengt sig for at ramme en bestemt fattigdomsforståelse med deres besvarelser (det skal her bemærkes, at de studerende kun har fået meget lidt undervisning i fattigdom på deres uddannelser). Undersøgelsen belyser således hovedsageligt de manifesterede holdninger, og det har heller ikke været sigtet med undersøgelsen at søge bagom de fattigdomsopfattelser, som respondenterne selv vedkender sig, til underliggende latente holdninger. Undersøgelsens design er dermed særligt egnet til at afdække respondenternes opfattelse af, hvad fattigdom er, men mindre egnet til at afdække diskriminerende holdninger (der med fordel kunne have været undersøgt ved split sample teknik). Der er således en risiko for, at effekten af køn og etnicitet underestimeres igennem dette design. For at tage højde for denne problematik har vi estimeret en model, hvor kun den første vignette, hver respondent har besvaret, indgår (da de sandsynligvis ikke er opmærksomme på variationen af faktorer fra start). Denne analyse viser, at vignetpersonens køn forbliver uden betydning, men vignetpersonens etnicitet har noget større betydning, særligt ved lave indkomster (hvor personer med etnisk minoritetsbaggrund vurderes som fattigere end etniske danskere).

En anden begrænsning omhandler stikprøvens karakteristika, idet stikprøven kun består af studerende. Det betyder for det første, at respondenterne selv har en begrænset økonomi, da de fleste er på SU, og det kan selvsagt påvirke deres opfattelse af, hvad fattigdom er, og hvor få penge man kan leve for om måneden. For det andet har studerende begrænset praksiserfaring og er kun i ringe grad udsat for påvirkninger fra blandt andet kollegiale processer, ledelse, organisatorisk kontekst, arbejdspress mv., der alt sammen kan tænkes at påvirke professionelle praktikeres holdninger (se fx Keiser, 2010). Man kan derfor ikke tage for givet, at fundene kan generaliseres til hverken den danske befolkning

eller professionelle praktikere. Der er dog grund til at tro, at hovedtendenserne, med hensyn til hvilke faktorer der har betydning i fattigdomsvurderingen, vil være de samme i andre befolkningsgrupper som i den undersøgte. Dette understøttes af, at vi i en random effects multilevel analyse, der er udført som et robusthedstjek, ikke finder betydelige forskelle på baggrund af respondenternes køn, alder, ægteskabelige status og familiesituation. Den gennemsnitlige fattigdomsvurdering vil dog muligvis være forskellig i forskellige grupper.

Analyse

I datamaterialet er der som nævnt både uafhængige variable, der angår vignetterne (de faktorer der varieres i vignetterne, fx afsavn) og uafhængige variable, som angår respondenterne (fx deres alder og køn). I dette studie er vi udelukkende interesserede i betydningen af de faktorer, der varieres i vignetterne og ikke i betydningen af respondenternes karakteristika. Det skyldes, at vi er interesserede i hvilken fattigdomsforståelse respondenterne trækker på og dermed betydningen af vignetkarakteristika for respondenternes holdninger. Desuden har stikprøven en skæv sammensætning på respondentkarakteristika, da alle er professionsbachelorstuderende, og der er således lille variation med hensyn til køn, alder og indkomst. Vi har derfor analyseret datamaterialet ved at estimere en lineær fixed effects model. Når man estimerer en fixed effects model anvendes kun variationen inden for individer (og ikke mellem individer), og derved mindskes bias som følge af uobserverede karakteristika ved respondenterne (Allison, 2009). Datamaterialets hierarkiske struktur (med variation blandt både vignetter og respondenter) gør det dog muligt at foretage en multilevel analyse, hvor både respondent- og vignetkarakteristika indgår (se Auspurg og Hinz, 2015). Vi har estimeret en random intercept model som kontrol af analysens robusthed, og den viser, at der er betydelig variation i vurderingerne af fattigdom mellem respondenter.³ Den viser samtidig, at de undersøgte baggrundsvariable kun forklarer lidt af denne varians (tabel ikke vist).⁴ I analysen lægger vi kun vægt på vignetfaktorerne og behandler ikke respondentkarakteristika.

Resultater

Resultaterne fremgår af tabel 4. Skalaen for fattigdomsvurderingen er 1-9, hvor højere værdier svarer til højere grader af fattigdom. Det fremgår af tabellen, at en række vignetfaktorer har betydning for respondenternes fattigdomsvurderinger. Vignetpersonens køn, varigheden af afsavnene samt nogle af de specifikke afsavn har dog ikke signifikant betydning for vurderingen.

Vignetfamiliens sociale status

Respondenterne opfatter ikke køn og etnicitet som i sig selv afgørende for om en person er fattig. En analyse af interaktioner mellem på den ene side henholdsvis køn og etnicitet og på den anden side arbejdsmarkedstilknytning, indkomst, afsavn og varighed af afsavn viser dog, at tre interaktioner mellem etnicitet og afsavn er signifikante (resten af interaktionerne er insignifikante og fremgår ikke af tabel 4).⁵ Respondenterne opfatter således en person som mindre fattig, hvis personen er etnisk dansk og lider afsavn af lægeordineret medicin eller ikke kan betale regninger til tiden, end hvis personen havde etnisk minoritetsbaggrund og led samme afsavn. Det kan måske skyldes, at respondenterne tænker, at personer med flygtninge- eller indvandrerbaggrund har et mindre socialt netværk at trække på, hvis de akut har behov for at låne penge. Samtidig finder vi dog en interaktion mellem indkomst og etnicitet, der peger i modsat retning, idet etnisk danske personer opfattes som mere fattige end etniske minoriteter ved et givet indkomstniveau. De samlede forskelle på baggrund af etnicitet er illustreret i figur 1. Ved lave indkomster betragtes minoritetsfamilier med afsavn som fattigere end etniske danskere. Ved høje indkomster (inden for datamaterialets fordeling) opvejer betydningen af interaktionerne mellem etnicitet og henholdsvis indkomst og afsavn stort set hinanden. For familier uden afsavn får etnicitet først betydning ved høje indkomster, og selv her er forskellen beskeden (0,2 for det højeste indkomstniveau i undersøgelsen).

I forhold til vignetpersonens arbejdsmarkedstilknytning skelner respondenterne ikke imellem personer i arbejde, arbejdsløse og modtagere af førtidspension. De skelner kun mellem personer i arbejde og personer under uddannelse, hvor de sidste opfattes som lidt mindre fattige. Det er ikke overraskende, at personer under uddannelse vurderes som mindre fattige, da situationen som regel er selvvalgt og tidsbegrænset. Det er derimod overraskende, at respondenterne ikke tilskriver arbejdsløshed og førtidspension betydning.

Vignetfamiliens indkomst

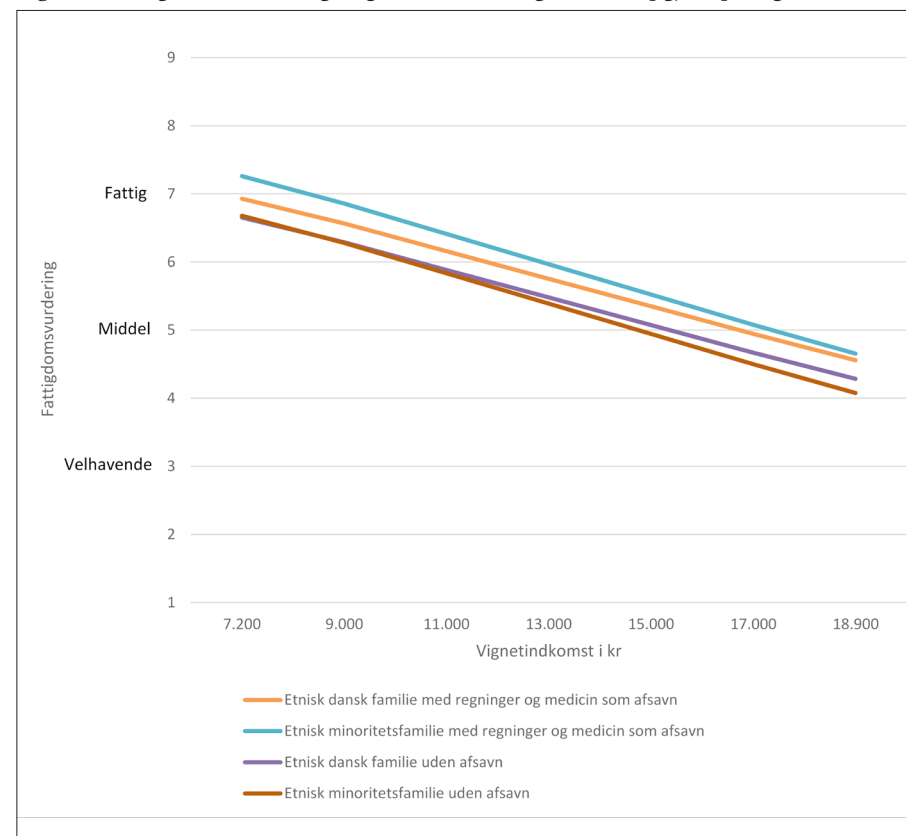
Vignetindkomsten er den mest betydningsfulde faktor for fattigdomsvurderingen. Ændres indkomsten med 2.000 kr., ændrer fattigdomsvurderingen sig i gennemsnit 0,44. Når indkomsten er 14.750 kr., vurderes en etnisk dansk vignetperson, der er i arbejde, således til "Middel", men falder indkomsten til 10.250 kr., vurderes personen som "I nogen grad fattig". Når en vignetperson bevæger sig fra det højeste til det laveste indkomstniveau i undersøgelsen, ændrer fattigdomsvurderingen sig i gennemsnit 2,6, hvilket næsten svarer til et skift fra "I nogen grad velhavende" til "Fattig".

Tabel 4: Fixed effects model

	B	SE
Konstant	8,28***	0,11
Køn (mand)	0,025	0,028
Etnicitet (dansk)	-0,17	0,11
Indkomst i 1000 kr.	-0,22***	0,0062
*Interaktion mellem indkomst i 1000 kr og etnicitet (dansk)	0,020**	0,0076
Arbejdsmarkedstilknytning		
Under uddannelse	-0,087*	0,040
Arbejdsløs	0,032	0,040
Modtager førtidspension	0,029	0,040
I arbejde	reference	
Varighed af afsavn		
Ingen afsavn	reference	
3 måneder	0,078	0,065
½ år	0,052	0,063
1 år	0,088	0,060
2 år	0,11	0,065
3 år	0,052	0,062
4 år	0,088	0,063
Generelle afsavn:		
Spise frisk frugt og grønsager dagligt	0,065	0,035
Holde ferie uden for hjemmet	0,054	0,034
Få udskiftet hårde hvidevarer, der er gået i stykker	0,078*	0,034
Have computer i hjemmet	0,033	0,034
Besøge venner/familie (der bor mere end 20 km fra hjemmet)	0,0075	0,035
Betale regninger til tiden (husleje, boliglån, el, gas, vand)	0,28***	0,057
Interaktion ml. betale regninger til tiden og etnicitet (dansk)	-0,14	0,067
Købe lægeordineret medicin	0,30***	0,054
Interaktion ml. købe lægeord. medicin og etnicitet (dansk)	-0,17	0,065
Børnerelaterede afsavn:		
Lade barnet dyrke sport	0,034	0,036
Købe tøj og fodtøj til barnet	0,17***	0,035
Give barnet egen mobiltelefon	0,0096	0,036
Fejre barnets fødselsdag	0,17***	0,035
Lade barnet komme med på skoleudflugter	0,11**	0,035
Antal vignetter	3531	
Antal respondenter	356	

Note: Alle estimater er af vignet-variable. Vignetfamilien består af en enlig voksen med et barn.
*p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001.

Figur 1: Fattigdomsvurdering, vignetindkomst og -afsavn opgjort på vignetetnicitet

Note: Model-estimater for vignetfamilier, hvor forsørgeren enten er i arbejde, arbejdsløs eller modtager førtidspension. Afsavnene regninger og medicin er valgt, da de er de eneste afsavn der har en signifikant interaktion med etnicitet.

Vignetfamiliens afsavn

Afsavnene er overordnet mindre betydningsfulde for fattigdomsvurderingen end indkomsten. Alle estimater for virkningerne af afsavnene er relativt lave; i gennemsnit bidrager de signifikante afsavn med 0,16 til fattigdomsvurderingen, som går fra 1 til 9. Forekomsten af et afsavn svarer således ca. til en sjettedel af forskellen mellem fx ”Meget fattig” og ”Fattig”. Hvis vi sammenligner med betydningen af indkomst, viser det sig fx, at virkningen af en indkomstforskelle på 2.000 kr. svarer til virkningen af ca. tre afsavn. Et skift på 1 på fat-

tigdomsskalaen svarer til virkningen af ca. seks afsavn. Der skal altså mange samtidige afsavn til, før fattigdomsvurderingen rykkes betydeligt.

Tre generelle afsavn har signifikant betydning for fattigdomsvurderingen: Få udskiftet hårde hvidevarer der er gået i stykker, betale regninger til tiden og købe lægeordineret medicin. Fire af de generelle afsavn er ikke signifikante for fattigdomsvurderingen: at undlade at spise frisk frugt og grønsager dagligt, at undlade at holde ferie uden for hjemmet, at undlade at have computer i hjemmet og at undlade at besøge venner/familie (der bor mere end 20 km fra hjemmet). Hvis vi betragter de konkrete afsavn ud fra de overordnede kategorier, de repræsenterer (jf. tabel 3), så tillægges afsavn af fritidsaktiviteter og sociale relationer ikke betydning, mens nogle afsavn i forhold til daglige fornødenheder, materielle ting og helbred tillægges betydning.

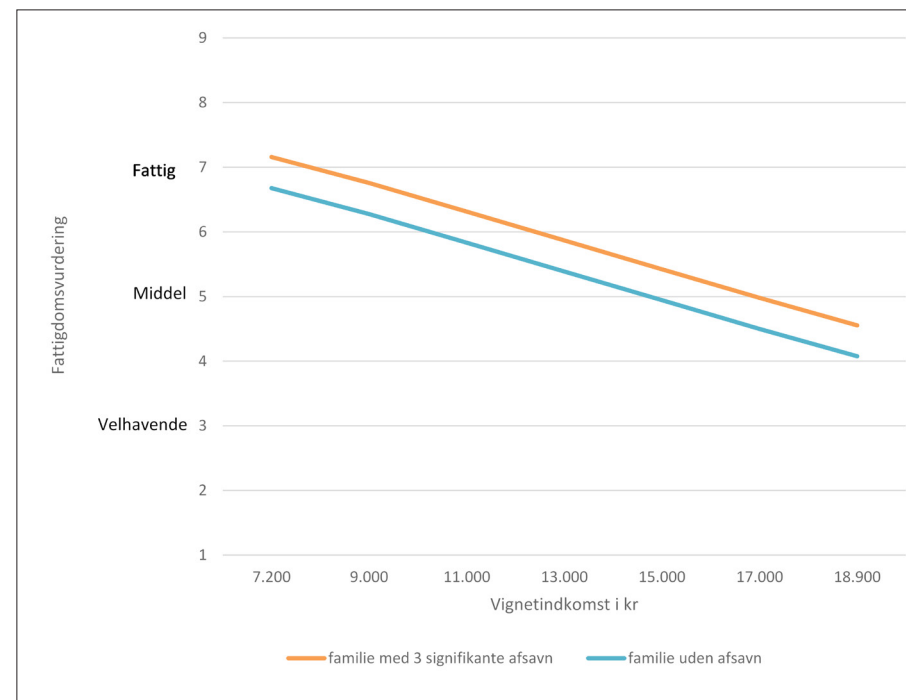
Børneafsvn tillægges i gennemsnit omtrent samme vægt som generelle afsavn. Sammenligner vi med vignetversionen uden barn, er der heller ikke forskel på vægtningen af afsavnene (tabel ikke vist). Ser vi på de specifikke børneafsvn, så lægger respondenterne vægt på daglige nødvendigheder i form af tøj og fodtøj. At undlade at fejre barnets fødselsdag er desuden betydningsfuldt for fattigdomsvurderingen, hvilket sikkert afspejler den kulturelle betydning, fødselsdage har i Danmark. Derudover skelner respondenterne mellem barnets deltagelse i skoleudflugter (signifikant påvirkning af fattigdomsvurderingen) og barnets deltagelse i sport (insignifikant). At undlade at give barnet egen mobiltelefon har ikke betydning for fattigdomsvurderingen.

Det helt overordnede billede af afsavnenes betydning er, at afsavnene ikke i sig selv er afgørende for, om en familie opfattes som fattig. Respondenterne lægger hovedsagelig vægt på familiens objektive indkomst, snarere end hvilke afsavn familien oplever. I forhold til den tidligere danske fattigdomsgrænse, som blandt andet var defineret ved en varighed af lav indtægt på tre år (Ekspertudvalg om fattigdom, 2013: 9), er det interessant, at varigheden af afsavnene ikke har signifikant betydning for fattigdomsvurderingerne. Respondenterne betragter således ikke fattigdom som et fænomen, der først opstår efter længere tid med lav indtægt og deraf følgende afsavn.

Respondenternes implicitte opfattelse af en fattigdomsgrænse

Analysen viser, at respondenterne lægger mest vægt på indkomst i deres vurdering af fattigdom. Det rejser spørgsmålet om, hvilket indkomstniveau respondenterne implicit anvender som en fattigdomsgrænse. I figur 2 viser vi modellens estimater af fattigdomsvurderingen for hvert indkomstniveau. For at illustrere betydningen af afsavn og indkomst har vi i figuren vist to kurver for modellens estimater af fattigdomsvurderingerne: en for en familie, der ikke

Figur 2: Fattigdomsvurdering, vignetindkomst og -afsvn

Note: Modelestimer for etnisk danske vignetfamilier hvor forsørgeren enten er i arbejde, arbejdsløs eller modtager førtidspension. For familien med afsavn er tre afsavn valgt, da vignetfamilierne i designet i gennemsnit har tre afsavn. I udregningen af de tre afsavn er der taget udgangspunkt i modellens estimater for de signifikante afsavn og udregnet et gennemsnit.

lider afsavn, og en for en familie der lider tre signifikante afsavn. Det gør det muligt at sammenligne den fattigdomsgrænse, respondenterne i gennemsnit anvender (hvornår de skifter fra vurderingen ”Middel” til ”I nogen grad fattig”) med officielle fattigdomsgrænser. Respondenternes fattigdomsvurdering er i gennemsnit ”Middel” ved indkomster på 14.750 kr. (for en familie uden afsavn), mens den er ”I nogen grad fattig” ved indkomster på 10.250 (for en familie uden afsavn). OECD’s fattigdomsgrænse for en enlig voksen med barn ville (med husstandsækvivalering) svare til 13.033 kr. (50 pct. af den disponible medianindkomst).

Respondenternes vurderinger er i god overensstemmelse med OECD’s fattigdomsgrænse, idet familier gennemsnitligt begynder at blive klassificeret som fattige, når de falder under OECD’s fattigdomsgrænse. Respondenter-

nes fattigdomsvurdering af en familie uden afsavn ligger dog en smule over OECD's fattigdomsgrænse. Respondenterne vurderer således en familie med en indkomst på OECD's fattigdomsgrænse til 5,4 på fattigdomsskalaen (5 svarer til "Middel"; 6 svarer til "I nogen grad fattig"). Tager man højde for tre afsavn, er vurderingen dog 5,9. Respondenternes vurderinger er derimod ikke i overensstemmelse med EU's fattigdomsgrænse på 60 pct. af den disponible medianindkomst (eller *at-risk-of-poverty*-grænse) (Eurostat, 2014), som med husstandsækvivalering svarer til 15.640 kr. På dette indkomstniveau vurderes vignetterpersonerne som "Middel" på fattigdomsskalaen.

Diskussion og konklusion

Undersøgelsen viser, at professionsbachelorstuderende tillægger den disponible indkomst størst betydning for vurderingen af, om en familie er fattig. En ændring på ca. 2.000 kr. svarer således til en ændring på 0,44 på fattigdomsskalaen. Respondenterne tillægger ikke afsavn nogen stor vægt. Kun afsavnet af seks ud af i alt 12 goder har signifikant betydning for fattigdomsvurderingen, og et afsavn medfører gennemsnitligt kun en ændring på 0,16. Resultatet er overraskende, da det både i teori og i de empiriske undersøgelser netop er afsavn, der kan forhindre mennesker i at deltage i det almindelige samfundsliv. Det er også overraskende, at afsavnenes varighed ikke betyder noget for fattigdomsvurderingen, da undersøgelser viser, at mulighederne for deltagelse i samfundslivet forværres, jo længere tilstanden varer. Fattigdomsopfattelsen er generelt i overensstemmelse med de definitioner, der ligger til grund for indkomstmetoden og specifikt OECD's definition af en fattigdomsgrænse på 50 pct. af den disponible medianindkomst. Undersøgelsen indikerer endelig, at social status og arbejdsmarkedstilknytning er af ringe betydning for, om en familie vurderes som fattig. Det er indkomstens størrelse og dermed ressourcerne, som er til rådighed, der har størst betydning for, om en familie bliver opfattet som fattig, mens hverken de afsavn, som familien lider, hvor længe afsavnene har varet eller familiens position og status i samfundet, har nogen særlig stor betydning.

I den politiske debat er et ofte fremført argument for at undlade at have en dansk fattigdomsgrænse, at fattigdom omfatter flere dimensioner end økonomiske midler og derfor ikke kan opgøres alene ud fra indkomst. Undersøgelsen viser, at professionsbachelorstuderende modsat opfatter fattigdom som en økonomisk mangeltilstand, som er i tråd med internationalt anvendte fattigdomsgrænser. Undersøgelsen tyder således på opbakning til fastsættelse af en officiel eller uofficiel fattigdomsgrænse bestemt ved indkomstmetoden på 50 pct. af medianindkomsten.

Noter

1. Udvalgets argumentation til støtte for denne opfattelse går ud på, at der er en kraftig mobilitet ud af gruppen af individer og familier, som et enkelt år har en disponibel indkomst på mindre end 50 pct. af medianindkomsten. Der er dog ingen undersøgelsesresultater, der underbygger, at den økonomiske trang skal have varet i tre år, for at den kan kaldes fattigdom. Undersøgelser af virkningerne af længerevarende fattigdom viser ikke overraskende, at konsekvenserne bliver mere og mere alvorlige, jo længere tid tilstanden varer (se fx Dickerson og Popli, 2016).
2. Den husstandsækvivalerede indkomst udregnes ved at gange den disponible indkomst ved fattigdomsgrænsen med $(\text{antal voksne} + \text{antal børn})^{0,6}$.
3. Intraclass coefficienten er på 0,34. Intraclass coefficienten angiver andelen af den samlede varians, der kan tilskrives respondentniveauet, og kan variere fra 0-1 (Auspurg og Hinz, 2015: 88-89)
4. Respondenternes egen oplevelse af fattigdom forklarer mest (højere fattigdomsoplevelse er forbundet med højere fattigdomsvurdering)
5. Alle interaktioner er testet enkeltvis.

Litteratur

- Allardt, Erik (1975). *Att ha att älska att vara. Om välfärd i Norden*. Lund: Argos Förlag.
- Allison, Paul D. (2009). *Fixed Effects Regression Models*. Thousand Oaks: Sage.
- Andersen, Bjarne Hjort red. (2003). *Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede*. København: SFI.
- Auspurg, Katrin og Thomas Hinz (2015). *Factorial Survey Experiments*. Los Angeles: Sage.
- Benjaminsen, Lars, Morten Holm Enemark og Jesper Fels Birkelund (2016). *Fattigdom og afsavn*. København: SFI.
- Blomberg, Helena, Christian Kroll, Johanna Kallio og Jani Erola (2013). Social workers' perceptions of the causes of poverty in the Nordic countries. *Journal of European Social Policy* 23 (1): 68-82.
- Callan, Tim, Brian Nolan og Christopher T. Whelan (1993). Resources, deprivation and the measurement of poverty. *Journal of Social Policy* 22 (2): 141-72.
- Carter, Michael R. og Christopher B. Barrett (2006). The economics of poverty traps and persistent poverty: An asset-based approach. *The Journal of Development Studies* 42 (2): 178-199.
- Dickerson, Andrew og Gurleen K. Popli (2016): Persistent poverty and children's cognitive development: Evidence from the UK Millennium Cohort Study. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)* 179 (2): 535-558.
- Ejrnæs, Morten og Merete Monrad (2012). *Vignetmetoden: sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. København: Akademisk Forlag.

- Ejrnæs, Morten, Finn Kenneth Hansen, Henning Hansen, M. Azhar Hussain og Jørgen Elm Larsen (2011). *På laveste sociale ydelser et år efter – en kvantitativ forløbsanalyse*. København: CASA.
- Ekspertudvalg om fattigdom (2013). *En dansk fattigdomsgrænse – analyser og forslag til opgørelsesmetoder*. København: Social- og Integrationsministeriet i samarbejde med Økonomi- og Indenrigsministeriet, Finansministeriet, Skatteministeriet og Beskæftigelsesministeriet.
- Eurostat (2014). Glossary: At-risk-of-poverty rate. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_threshold (5. april 2014).
- Guio, Anne-Catherine, Alessio Fusco og Eric Marlier (2009). A European Union approach to material deprivation using EU-SILC and Eurobarometer data. *Integrated Research Infrastructure in the Socio-economic Sciences (IRISS) Working Paper Series* 19.
- Hansen, Erik Jørgen (1986) *Danskernes levekår 1986 sammenholdt med 1976*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Erik Jørgen (2013). Fattigdom og fattigdomsgrænser. *Dansk Sociologi* 24 (1): 11-25.
- Hansen, Finn Kenneth (1990). *Materielle og sociale afsavn i befolkningen*. København: SFI.
- Hansen, Finn Kenneth og M. Azhar Hussain (2009). *Konsekvenser af de laveste sociale ydelser – forsørgelsesgrundlag og afsavn*. København: CASA.
- Hansen, Finn Kenneth og M. Azhar Hussain (2015). Afsavn, pp. 91-118 i Maja Müller, M. Azhar Hussain, Jørgen Elm Larsen, Henning Hansen, Finn Kenneth Hansen og Morten Ejrnæs (red.), *Fattigdom, afsavn og coping*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hedegaard, Troels Fage (2014). Stereotypes and welfare attitudes: A panel survey of how “Poor Carina” and “Lazy Robert” affected attitudes towards social assistance in Denmark. *Nordic Journal of Social Research* 5: 139-160.
- Keiser, Lael R. (2010). Understanding street-level bureaucrats’ decision making: Determining eligibility in the social security disability program. *Public Administration Review* 70 (2): 247-57.
- Larsen, Jørgen Elm (2004). *Fattigdom og social eksklusion*. København: SFI.
- Layte, Richard, Brian Nolan og Christopher T. Whelan (2000). Targeting poverty: Lessons from monitoring Ireland’s national anti-poverty strategy. *Journal of Social Policy* 29 (4): 553-575.
- Lepianka, Dorota, Wim van Oorschot og John Gelissen (2009). Popular explanations of poverty: A critical discussion of empirical research. *Journal of Social Policy* 38 (3): 421-38.
- Monrad, Merete (2016). How do students of welfare professions perceive poverty? A study of the factors affecting the judgment of poverty. *Journal of Social Work Values and Ethics* 13 (1): 43-58.
- Müller, Maja, M. Azhar Hussain, Jørgen Elm Larsen, Henning Hansen, Finn Kenneth Hansen og Morten Ejrnæs red. (2015). *Fattigdom, afsavn og coping*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Niemietz, Kristian (2010). Measuring poverty: Context-specific but not relative. *Journal of Public Policy* 30 (3): 241-262.
- Nolan, Brian og Christopher T. Whelan (2010). Using non-monetary deprivation indicators to analyze poverty and social exclusion: Lessons from Europe? *Journal of Policy Analysis and Management* 29 (2): 305-325.
- OECD (2008). *Growing Unequal: Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. Paris: OECD Publishing.
- Rowntree, B. Seebohm (1901). *Poverty: A Study of Town Life*. London: MacMillan.
- Sørensen, Heidi (2009). *Hvordan forstås fattigdom i VelfærdsDanmark?* København: CASA.
- Tornberg, Jakob og Lisa Wallander (under bedømmelse): Vem är fattig, vem är rik? En faktoriell survey av studenters uppfattningar om fattigdom.
- Townsend, Peter (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Harmondsworth: Penguin.
- UNICEF Office of Research (2014). Children of the recession: The impact of the economic crisis on child well-being in rich countries. *Innocenti Report Card 12*. Firenze: UNICEF Office of Research.
- Wallander, Lisa (2009). 25 years of factorial surveys in sociology: A review. *Social Science Research* 38: 505-20.
- Wallander, Lisa (2012). Measuring social workers’ judgements: Why and how to use the factorial survey approach in the study of professional judgements. *Journal of Social Work* 12 (4): 364-84.
- Økonomi og Indenrigsministeriet (2014). *Familiernes økonomi: Fordeling, fattigdom og incitament*. København: Økonomi- og Indenrigsministeriet.